

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΑ – ΠΑΤΕΡΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΤΥΡΙΝΗΣ*

(Είλικρινής συγχώρηση – ἀληθῆς νηστεία – πραγματικοί θησαυροί)

Ἡ Εὐαγγελική περικοπή (Μθ. 6,14-21) τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς περιλαμβάνει τρεῖς ἐνότητες, οἱ ὁποῖες ἔχουν ἓνα κεντρικό νόημα: *τῆ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.*

Α΄ Ἡ πρώτη ἐνότητα, λέγει ὅτι «ὁ Θεός θά συγχωρήσει τὰ δικά μας παραπτώματα μόνον ἂν καί ἐμεῖς συγχωρήσουμε τὰ παραπτώματα τῶν συνανθρώπων μας: ἂν δέ ἐμεῖς δέν τοῦς τὰ συγχωρήσουμε οὔτε ὁ πατέρας ὁ οὐράνιος θά συγχωρήσει τὰ δικά μας παραπτώματα».

Αὐτά τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου συνδέονται ἄμεσα μέ ἐκεῖνα τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς, ὅταν λέγομε «καί ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡς καί ἡμεῖς ἀφίμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν», καθώς καί μέ ἐκεῖνα τῆς παραβολῆς τοῦ ἀγνώμονος δούλου (Μθ 18, 23-35) στήν ὁποία ὁ Κύριος ἀπευθυνόμενος στόν ἀχάριστο δοῦλο τοῦ λέγει: «δοῦλε πονηρέ, ἐγώ σοῦ χάρισα ὅλο ἐκεῖνο τό τεράστιο ποσό τοῦ χρέους σου, τῶν μυρίων ταλάντων (1 τάλ. = 6000 χρυσές δραχμές), ἐπειδή μέ παρεκάλεσες: δέν ἔπρεπε καί ἐσύ νά εὐσπλαγχνίσθης τόν σύνδουλό σου, ὅπως εὐσπλαγχνίσθηκα ἐγώ ἐσένα; ὄχι νά τοῦ τὰ χαρίσεις, ἀλλά νά τόν περιμένεις μέχρι νά σοῦ τὰ ξεπληρώσει; (ποσό ἀσήμαντο 100 δηνάρια, 1 δηνάριο = περίπου ἓνα σημερινό ἡμερομίσθιο). Τόσο πολύ ὀργίσθηκε ὁ Κύριος μέ τή συμπεριφορά τοῦ ἀχάριστου αὐτοῦ δούλου, πού τόν παρέδωσε στοῦς βασα-

---

* Ἐκφωνήθηκε τήν ὁμώνυμη Κυριακή εἰς τόν Μητροπολιτικό Ναό τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Καστοριάς.

νιστές του νά τιμωρηθῆ μέχρι νά ξεπληρώσει ὅσα τοῦ χρεωστοῦσε». Καί κλείνει τήν παραβολή αὐτή ὁ Κύριος μέ τά ἴδια λόγια. «Ἐτσι θά κάνει καί σέ σᾶς ὁ ἐπουράνιος πατέρας μας, ἄν ὁ καθένας σας δέν συγχωρήσει τά παραπτώματα τοῦ ἀδελφοῦ του μέ ὅλη τήν καρδιά του καί ὄχι ὑποκριτικά».

Ἀπό ὅλες τίς παραπάνω εὐαγγελικές περικοπές, βλέπουμε ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπάντηση στήν προθυμία τοῦ καθενός μας νά συγχωρήσει τούς συνανθρώπους του. Ἡ συγχώρηση τῶν παραπτωμάτων μας ἀπό τό Θεό ἐξαρτᾶται πάντοτε καί μόνον ἀπό τό ἄν καί ἐμεῖς δίνουμε συγχώρηση σέ ὅσους μᾶς ἔχουν φταίξει. Βασική προϋπόθεση δηλαδή νά δείξει ὁ Θεός τήν εὐσπλαγχνία του σέ μᾶς καί νά μᾶς συγχωρήσει τά παραπτώματα καί ἁμαρτήματά μας εἶναι ἡ δική μας συγχώρηση πρὸς τούς ἄλλους. Ὅποιος δέν ἔχει ποτέ συγχωρήσει στή ζωή του ὀφείλει νά ἐπισκεφθῆ καί νά συμβουλευθῆ ψυχίατρο γιά νά τοῦ ἐξηγήσει τήν προέλευση τῶν ψυχώσεων, τῶν νευρώσεων καί τῶν πλεγμάτων πού συχνά παρατηροῦνται στήν περίεργη ζωή καί συμπεριφορά κάποιων ἀνθρώπων. Ἡ συγγνώμη καί ἡ συγχώρηση, ἐκτός ἀπό τήν βαθειά ἀνακούφιση, δίδει καί ἐσωτερική ἡρεμία καί ἐλευθερία.

Ὁ Κύριος μέ τά παραπάνω λόγια του τονίζει ὅτι ἀπαραίτητη ἀλλά καί κατεπείγουσα προτεραιότητα γιά τήν σωτηρία μας εἶναι ἡ μετάνοιά μας καί ἡ συνδιαλλαγή μας μέ τούς συνανθρώπους μας, τούς γείτονες, τούς πρώην φίλους, τούς συγγενεῖς, τά παιδιά, τούς συζύγους καί ὕστερα ἔρχονται ὅλα τά ἄλλα ἀναγκαῖα (Μθ. 5,23-24) «ἄφες τό δῶρον... καί συνδιαλλάγηθι».

Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ἀναφερόμενος στά λόγια αὐτά λέγει ὅτι ὁ Κύριος «θεωρεῖ ἀπαραίτητα καί ἐπάνω ἀπ' ὅλα τήν ἀνάγκη τῆς καταλλαγῆς». Καί μόνο μέ τήν καταλλαγῆ καί συμφιλίωση μέ ὅσους μᾶς ἔβλαψαν εἶναι δυνατόν νά τακτοποιήσουμε τίς διαφορές μας μέ τούς συνανθρώπους μας. Ἡ συνδιαλλαγή καί ἀλληλοσυγχώρηση πρέπει λέγει ὁ Κύριος νά γίνει ἀμέσως καί ἐπειγόντως, γιατί γι' αὐτήν θά μᾶς ζητήσῃ εὐθύνες: σχετικά λέγει: «ἔχεις διαφορές μέ τόν ἀντίδικό σου, τότε συμφιλίωσου τό γρηγορότερο μαζί του. Γιατί εἶναι φοβερό νά ἐμφανισθῆς ἐνώπιον τοῦ δίκαιου κριτοῦ, τοῦ Θεοῦ πρὶν συμφιλιωθῆς μέ ὅσους ἀδίκησες καί σέ ἀδίκησαν» (Μθ. 5,23-24).

Γι' αυτό συνιστά νά τακτοποιοῦμε τίς ὅποιεςδήποτε ἐκκρεμεῖς οικονομικές διαφορές καί ὀφειλές μας τό γρηγορότερο· καί, προκειμένου νά ἀποφύγουμε τίς προβλεπόμενες συνέπειες τοῦ νόμου καί νά αἰσθανόμεθα ἤσυχoi, θά πρέπει, τονίζει, πολύ περισσότερο νά ἐνδιαφερόμεθα γιά τήν τακτοποίηση τῶν ὁποιωνδήποτε διαφορῶν καί παραλείψεων μας μέ τούς συνανθρώπους μας; Γιατί ὅλοι μας σέ ἄλλους δημιουργήσαμε προβλήματα, ἴσως ἀπό ἀμέλεια· σέ ἄλλους προκαλέσαμε πικρίες, ἴσως ἀπό παραλείψεις· σέ ἄλλους προξενήσαμε στενοχώριες καί λύπες, ἴσως ἀπό ἀπροσεξία· σέ ἄλλους προκαλέσαμε βλάβες στή σωματική ὑγεία τους, ἴσως ἀπό ἐπιπολαιότητα καί σέ ἄλλους γίναμε πρόξενοι δυσάρεστων καταστάσεων ἀπό διάφορους λόγους. Γιά ὅλα αὐτά ὀφείλουμε νά ἀναγνωρίσουμε τά λάθη μας, νά ἀναλάβουμε τίς εὐθύνες μας, νά τακτοποιήσουμε τίς ὀφειλές καί ἠθικές ὑποχρεώσεις μας πρὸς τούς ἄλλους καί νά μήν διαστάζουμε νά παραδεχθοῦμε τά λάθη μας. Μερικές φορές ἀποφεύγουμε τίς εὐθύνες μας ἀπό φόβο, ἢ διάφορες προφάσεις, ἢ καί ἄλλους λόγους, λέγοντες: «δέν φταίω ἐγώ... μέ προκαλέσαν!» δέν εὐθύνομαι ἐγώ... ἔχω τήν συνείδησή μου ἡσυχῆ» καί ἄλλα παρόμοια. Ὅμως οἱ εὐθύνες μας μένουν καί θά λογοδοτήσουμε γι' αὐτές. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί τό συμφέρον τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν μας ἀπαιτοῦν νά κάνουμε ἀμέσως ὅ,τι ἐξαρτάται ἀπό μᾶς καί νά τακτοποιήσουμε κάθε ἀνοιχτό λογαριασμό μέ τούς ἄλλους, πού εἶναι μιὰ ἀνοιχτή πληγή. Πρέπει ἐπειγόντως νά κλείσουμε κάθε ἐκκρεμότητα μέ τούς ἄλλους μέ συνδιαλλαγή καί συγχώρηση. Καί αὐτό πρέπει νά γίνει ἀμέσως, γιατί συμβαίνει πολλοί χριστιανοί νά μὴν προλάβουν νά συμφιλιωθοῦν μεταξύ τους, νά μὴν ἀλληλοσυγχωρηθοῦν ἀδέλφια μεταξύ τους, γονεῖς μέ τά παιδιά τους, σύζυγοι, πρώην φίλοι καί παλαιοὶ συνεργάτες καί νά μένουν χωρισμένοι καί ἐχθροί μέχρι τό θάνατο· πιθανόν, ἀφήνοντας τήν ἐχθρα καί τίς διαφορές νά συνεχίζονται καί μετά τό θάνατό τους.

Ἔτσι ὁμως τό μόνο πού κατάφεραν ἦταν νά μείνουν μαζί μόνο μέ τήν ἐχθρα καί τήν κακία, χωρισμένοι ὁμως ἀπό τό Θεό. Γι' αὐτό λοιπόν, πρὶν μᾶς προλάβει ὁ θάνατος, νά ἐπιδιώξουμε ἐπείγόντως, ὄχι αὔριο, σήμερα, ἀπόψε κιόλας, τήν ἴδια στιγμή νά συμφιλιωθοῦμε καί νά συγχωρήσουμε ὅσους μᾶς ἔφταιξαν, δείχνοντας ἔτσι μέ τήν εὐλικρινῆ μετάνοιά μας, στό μυστήριο τῆς ἐξομολογήσεως, ὅτι ἐλπίζομε

καί στή δική μας συγχώρηση από τό φιλόανθρωπο Θεό, ὁ ὁποῖος ὅπως εἶναι φιλεῦσπλαγχνος καί ἀφάνταστα ἐπιεικής καί συγχωρητικός γιά τούς εἰλικρινῶς μετανοοῦντας, εἶναι ταυτόχρονα δίκαιος καί αὐστηρός κριτής καί τιμωρός στούς ἀσυμφιλίωτους καί ἀδιάλλακτους. Ὅμως ἔχομε τή δύναμη νά συγχωροῦμε μόνο ὅταν ἔχομε σωστή σχέση μέ τό Θεό, σχέση εἰλικρίνειας καί εὐθύτητας καί ὄχι τυπική καί ὑποκριτική. Μόνο δηλαδή ὅταν κατανοήσουμε ἀπόλυτα τό μέγεθος τῆς εὐσπλαγχνίας καί τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ἡ συγχώρηση τῶν παραπτωμάτων τῶν συνανθρώπων μας συνδέεται μέ τήν ἀγάπη καί εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ νά συγχωρήσει τά δικά μας παραπτώματα.

Πράγματι, δέν ὑπάρχει βαθύτερη θεολογική ἀλήθεια ἀπό αὐτήν ἡ ὁποία μᾶς ὀδηγεῖ στό μυστήριο τῆς σωτηρίας. Ὄταν συγχωροῦμε τούς ἄλλους, συνειδητοποιοῦμε ἀλλά καί ἀποκοτοῦμε τή θεία συγχώρηση καί προπαντός τήν σωτηρία μας. Σωζόμενοι ἐμεῖς, σώζομε τούς ἄλλους, ἀλλά καί σώζοντες ἄλλους, σωζόμεθα μέ τόν τρόπο αὐτό, εἴμαστε, ὡς ἀνθρώπινο γένος, ἀλληλέγγυοι.

Ἀπό τή μικρή αὐτή εὐαγγελική περικοπή, πού διδάσκει νά συγχωροῦμε τά παραπτώματα τῶν συνανθρώπων μας γιά νά συγχωρήσει καί ἐμᾶς ὁ οὐράνιος Πατέρας μας, προέρχεται ἡ παλαιά καί πολύ ὠραία παράδοση νά γίνεται μεταξύ τῶν πιστῶν συγχώρηση κατὰ τόν ἔσπερινό τῆς Κυριακῆς καί νά λαμβάνεται ἡ συγχώρηση ἀπό τά χέρια τοῦ Ἀρχιερέως, τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ, ἀλλά καί ἡ ἀλληλοσυγχώρηση τῶν μελῶν κάθε οἰκογενείας καί τῶν συγγενῶν καί ἄλλων μεταξύ τους.

Β' Ἡ δεύτερη ἐνότητα ἀναφέρεται στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο πρέπει νά γίνεται ἡ ἀληθινή νηστεία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐκδήλωση εἰλικρινοῦς μετάνοιας καί συντριβῆς τῆς ψυχῆς καί συνδέεται ἄμεσα μέ τήν προσευχή, στήν ὁποία δίνει δύναμη· συνδέεται ὁμως στενά καί μέ τήν ὑποκρισία. Συγκεκριμένα, στήν εὐαγγελική περικοπή λέγει ὁ Κύριος «ὅταν νηστεύετε νά μή γίνεσθε σκυθρωποί-κατσούφηδες, ὅπως οἱ ὑποκριτές πού παραμορφώνουν τό πρόσωπό τους γιά νά δείξουν στούς ἀνθρώπους πῶς νηστεύουν... Ἐσύ, ἀντίθετα, ὅταν νηστεύεις νά περιοποιοῖσαι τά μαλλιά σου καί νά νίβεις τό πρόσωπό σου γιά νά μή φανεῖς στούς ἀνθρώπους ὅτι νηστεύεις, ἀλλά στόν οὐράνιο Πατέρα, πού βλέπει τίς κρυφές πράξεις καί αὐτός πού βλέπει (καί ξέρει ὅλες) τίς κρυφές πράξεις, θά σοῦ τό ἀνταποδώσει φανερά» (Μθ. 6,16-18).

Ὡς γνωστόν, ἡ νηστεία ὑπάρχει ὡς θεσμός σέ ὄλες τίς θρησκείες τοῦ κόσμου καί ἀποβλέπει στήν σωματική ἄσκηση καί στήν ψυχική κάθαρση καί ἰκεσία.

Ἡ χριστιανική θρησκεία υἱοθέτησε τό θεσμό τῆς νηστείας ἀπό τήν Π. Διαθήκη ὡς μέσο ψυχοσωματικῆς ἄσκησης καί πνευματικῆς προόδου τῶν πιστῶν καί ὄχι ὡς αὐτοσκοπό. Τό γενικότερο νόημα καί ἡ χρησιμότητα τῆς νηστείας εἶναι νά ἐκφράσει τήν ταπείνωση στό Θεό, σέ συνδυασμό πάντοτε ἄμεσα μέ τήν προσευχή (Λευίτ. 16,29-31, τέτοιες περιπτώσεις ἀναφέρονται πολλές στήν Π. Διαθήκη) ἢ νά παρακαλέσει τή θεία χάρη γιά ἐκπλήρωση κάποιας ἀποστολῆς (Πρξ. 13, 2 ἐ. κ.λπ.). Πάντως σ' ὄλες τίς περιπτώσεις ἡ νηστεία πρέπει νά γίνεται μέ θερμή πίστη καί βαθειά ταπείνωση γιά νά δεχθῆ τή χάρη τοῦ Θεοῦ. Γιά νά εἶναι ἀρεστή καί εὐπρόσδεκτη ἀπό τό Θεό ἡ ἀληθινή νηστεία πρέπει νά συνδέεται μέ τήν ἀγάπη γιά τόν συνάνθρωπο, τήν ἐλεημοσύνη γιά τόν πάσχοντα, τή θερμή προσευχή, τήν εἰλικρινῆ ἐξομολόγηση καί τήν θεία Κοινωνία. Καί μάλιστα ὁ Κύριος συνιστᾷ νά γίνεται ἡ νηστεία μέ ἀπόλυτη διακριτικότητα, ἄκρα ταπείνωση καί νά εἶναι γνωστή μόνο στό Θεό, ὁ ὁποῖος βλέπει καί γνωρίζει ὅλα «τά κρυφά».

Τήν νηστεία καθιέρωσε ἡ Ἐκκλησία μας ἀπό τά πρῶτα χρόνια τῆς συστάσεώς της καί καθόρισε νά γίνεται κάθε Τετάρτη καί Παρασκευή. Ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 4^{ου} αἰῶνα, ὅταν ἡ Α' Οἰκουμενική Σύνοδος (325) διά τοῦ 5^{ου} κανόνος της ἀναφέρεται στήν νηστεία ὡς καθιερωμένο θεσμό, ἄρχισαν νά διαμορφώνονται οἱ τρεῖς μεγάλες νηστείες, τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς (πρὶν ἀπό τό Πάσχα), τῶν Χριστουγέννων, καί ἀργότερα τοῦ Δεκαπενταύγουστου καί τήν περίοδο τῶν Ἀποστόλων. Ἡ νηστεία τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἡ ἀρχαιότερη, μνημονεύομενη ἤδη ἀπό τούς ἀποστολικούς χρόνους καί λέγεται «Μεγάλη» ὄχι μόνο γιά τό μήκος της, ἀλλά κυρίως λόγω τῆς μεγάλης σημασίας της γιά τήν ἀνάμνηση τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου καί ὡς περίοδος προπαρασκευῆς τῶν πιστῶν γιά τήν ἑορτή τοῦ Πάσχα: λέγεται «Τεσσαρακοστή» γιά τό σύνολο τῶν ἡμερῶν πού περιλαμβάνει ἀπό τήν Καθαρά Δευτέρα ἕως τήν Παρασκευή πρό τοῦ Λαζάρου.

(Ἡ νηστεία τῆς Μ. Ἑβδομάδος εἶναι ἰδιαίτερη καί δέν περιλαμβάνεται σ' αὐτήν. Πρὶν ἀπό τήν Καθαρά Δευτέρα προηγούνται τρεῖς ἑβδομάδες τοῦ Τριωδίου, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν προπαρασκευαστική περίοδο τῆς Μ. Τεσ-

σαρακοστής. Τὴν πρώτη Κυριακὴ τοῦ Τριωδίου, ἀναγιγνώσκεται ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ (Λκ. 18,10-14) τῆς παραβολῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, ἡ ὁποία διδάσκει τὴ βασικὴ ἀρετὴ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἡ ὁποία δικαιοῦναι τὸν κάθε ἁμαρτωλὸ ἄνθρωπο. Τὴν δευτέρα Κυριακὴ τοῦ Τριωδίου, ἀναγιγνώσκεται ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ (Λκ. 15, 11-32) τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου, ἡ ὁποία διδάσκει τὴν ὑπέροχον ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν συγχώρηση τοῦ εἰλικρινῶς μετανοοῦντος καὶ τονίζει τὴ μεγάλη σημασία τῆς μετανοίας. Τὴν τρίτη Κυριακὴ τοῦ Τριωδίου, τῶν Ἀπόκρεω, ἀναγιγνώσκεται ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ (Μθ. 25, 31-40) τῆς μελλούσης Κρίσεως, ἡ ὁποία ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ «τέλος» τῆς ἱστορίας ὄχι μόνον ὡς σωτὴρ, ἀλλὰ καὶ ὡς κριτὴς «ζώντων τε καὶ τεθνεώντων» διδάσκει τὴν φιλανθρωπία πρὸς τοὺς πάσχοντες. Νά σημειωθῆ ὅτι τὸ πρό τῆς Κυριακῆς αὐτῆς Σάββατον—ὀνομαζόμενον ψυχοσάββατον— τελεῖται μνημόσυνον ὄλων τῶν κεκοιμημένων. Καὶ τέλος, τὴν τετάρτη Κυριακὴ, τὴν τελευταία τῶν Ἀπόκρεω Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου, ἡ ὁποία ὑπενθυμίζει τὸ γεγονός τῆς πτώσεως καὶ ἐξώσεως ἀπὸ τὸν Παράδεισο—τὸν χωρισμὸ δηλαδή τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ— καὶ τονίζει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Κατ' αὐτὴν, (καταλύονται μόνο γαλακτερά, τυρί-αὐγά, ὄχι ὁμως κρεατικά γιὰ νὰ εἰσέλθουν οἱ πιστοὶ σιγά-σιγά στὴν αὐστηρὴ νηστεία), ἀναγιγνώσκεται ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ (Μθ. 6, 14-21), ἡ ὁποία διδάσκει: α) τὴν ἐπιβεβλημένη ἀλληλοσυγχώρηση καὶ καταλλαγὴ μεταξὺ τῶν πιστῶν, (κληρικῶν καὶ λαϊκῶν), γιὰ νὰ συγχωρήσει καὶ ἐμᾶς ὁ οὐράνιος Πατὴρ, μὲ τὸν καταναυτικὸ ἔσπερινό. β) Τὴν ἀληθῆ νηστεία καὶ γ) τὴν ἀποφυγὴ τῶν ἐπιγείων θησαυρῶν καὶ ἐπιδίωξη τῶν πνευματικῶν καὶ οὐρανίων. Ἔτσι κατὰ τίς τρεῖς αὐτές ἐβδομάδες, πρὸ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, οἱ πιστοὶ προετοιμάζονται γιὰ τὸ πνευματικὸ στάδιο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῆς πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεως γιὰ τὸ μεγάλο καὶ σωτήριο γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Οἱ Κυριακὲς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἔχουν καὶ ἱστορικὸ περιεχόμενο, συνδεόμενες μὲ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποία ἐνισχύουν τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα τῶν πιστῶν.

Ἔτσι ἡ πρώτη Κυριακὴ—τῆς Ὁρθοδοξίας— διασώζει τὸ ἱστορικὸ γεγονός τοῦ θριάμβου τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως ἔναντι τῶν αἰρετικῶν εἰκονομάχων (843), ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον ὑπάρξεως, πού μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὴ θέωση.

Ἡ δεύτερη Κυριακὴ, μνήμης τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμά, θεωρεῖται ὡς προέκταση τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἀναφέρεται στὴ νίκη τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῆς παραποιήσεως τῆς ἀπὸ τοὺς δυτικoὺς (Βαρλαάμ Καλαβρό).

Τὴν τρίτη Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνησεως, στό μέσον τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἀνυψώνεται ὁ Τίμιος Σταυρὸς, ὡς νικηφόρο τρόπον τῆς Ἐκ-

κλησίας κατά τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων, ἀλλά καί ὡς σύμβολο ἐνισχυτικό τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος τῶν πιστῶν. Ὡς πρότυπο δέ πνευματικῆς ζωῆς καί «προστασία τῶν πιστῶν» προβάλλεται, «ἀνυψώνεται», παράλληλα, μαζί μέ τόν Σταυρό καί ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, πρὸς τὴν ὁποία ψάλλεται ὁ «Ἀκάθιστος Ὕμνος», τμηματικά τίς τέσσερις πρῶτες Παρασκευές, (καί ὀλόκληρος, τόν Ὅρθρο τοῦ Σαββάτου τῆς Ε' ἐβδομάδος).

Οἱ ἐπόμενες δύο Κυριακές (Δ' Ε'), ἀφιερώνονται σέ δύο ἀσκητικές μορφές, ὡς πρότυπα ἀσκήσεως καί μετανοίας, τόν ὄσιο Ἰωάννη, συγγραφέα τῆς «Κλίμακος», Δ' Κυριακή καί τῆ Μαρία τὴν Αἴγυπτία, Ε' Κυριακή. Μέ τὴν προβολή, τῆς κατὰ Χριστόν ἀρετῆς καί ἀσκήσεως αὐτῶν τῶν μεγάλων ἀσκητικῶν μορφῶν, ἡ Ἐκκλησία καταδεικνύει τὴ δυνατότητα τῆς εὐκρινουῶς μετανοίας τῶν πιστῶν καί τοὺς ἐνθαρρύνει στὸν πνευματικό ἀγῶνα τῆς περιόδου αὐτῆς μέ τὰ παραπάνω ὑποδείγματα ἀρετῆς.

Τό Σάββατο, πρὸ τῶν Βαΐων καί τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, ἡ Ἐκκλησία μας προτυπώνει «τὴν κοινὴν ἀνάστασιν» καί τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, φανερώνει τὴν πνευματικὴ οὐσία τῆς «Βασιλείας» τοῦ Χριστοῦ, πού συνίσταται στὴν ἀποκάλυψη τῆς ἀγάπης καί κενώσεως Του μέ τὰ πάθη καί τόν ἐκούσιο θάνατό Του.

Τέλος, τὴν Μ. Ἑβδομάδα ἀνακεφαλαιώνεται ὅλη ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία, ἡ δημιουργία, ἡ πτώση καί κυρίως ἡ θεία Οἰκονομία ὡς ἀναδημιουργία τοῦ κτιστοῦ. Τὴν ἐβδομάδα αὐτὴ μέ τό περιεχόμενο τῶν ἀκολουθιῶν ἡ Ἐκκλησία μας συγκεφαλαιώνει τὴν τραγικὴ ἀποτυχία τοῦ ἀνθρώπου καί τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρία, ὡς ἀνάστασι καί «ἐν Χριστῷ» ἀποκατάστασή του.)

Ἡ ἀληθινὴ νηστεία, ὅπως τονίσθηκε ἀπὸ τοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, δέν εἶναι μόνο ἀποχή ἀπὸ κάποιες τροφές (κρέας, ψάρια, γαλακτοκομικά, αὐγά, κρασί, λάδι), ἀλλὰ κυρίως καί προπαντός ἀποφυγὴ κάθε ἁμαρτίας, «νηστεύοντες σωματικῶς, νηστεύσωμεν καί πνευματικῶς». Σχετικά ὁ Μ. Βασίλειος ἀναφέρει: «νηστεία ἀληθῆς ἢ τῶν κακῶν ἀλλοτριώσις, ἐγκράτεια γλώσσης θυμοῦ ἀποχή ... καί πάσης ἀδικίας»· ὁ δέ Ἰωάννης Χρυσόστομος «νηστείαν ἀληθῆ λέγω οὐ τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν μόνον, ἀλλὰ καί τὴν τῶν ἁμαρτημάτων» καί ἀκόμη «ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού παριστάνουν στοὺς ἄλλους ὑποκριτικά ὅτι νηστεύουν ἢ πού συνιστοῦν στοὺς ἄλλους νά νηστεύουν, χωρὶς οἱ ἴδιοι νά νηστεύουν».

Πάντως, ἕνας ὑγιῆς χριστιανὸς μπορεῖ καί πρέπει νά νηστεύει ὅλη τὴν Τεσσαρακοστή, τρώγοντας μόνο λαδερά, πλὴν τῆς Τετάρτης-Παρασκευῆς, ἐκτός καί ἂν «δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο»,

γράφει ο 69ος αποστολικός κανών. Τότε μπορεί κάποιος νά κάνει χαλαρότερη εφαρμογή τῆς νηστείας, ανάλογα πάντοτε μέ τήν ἀσθένεια, τήν ἡλικία καί τίς συνθήκες ζωῆς καί ἐργασίας του καί σέ συν-εννόηση καί σύμφωνη γνώμη τοῦ πνευματικοῦ του.

Ἡ νηστεία, ὅπως ἀναφέρεται στήν εὐαγγελική περικοπή, συνδέεται ἀπό τόν Κύριο ἄμεσα μέ τήν ὑποκρισία, τήν ὁποία καί καυτηριάζει μέ δριμύτητα καί γιά τήν ὁποία χρησιμοποιεῖ ἀυστηρή γλῶσσα. Ἡ δύναμη τῆς ὑποκρισίας εἶναι φοβερή τόσο γι' αὐτόν πού τήν ζεῖ ὅσο γι' αὐτούς πού τήν ὑφίστανται· εἶναι ἀκόμη καί ἐπικίνδυνη γιατί ὁ ὑποκριτής θέλει νά φανεῖ στούς ἄλλους τέτοιος πού δέν εἶναι στήν πραγματικότητα. Γι' αὐτό καί θεωρεῖται βαρύτατο ἀμάρτημα πού ἐπιφέρει τή θεία τιμωρία· ἄς θυμηθοῦμε σχετικά τά «οὐαί» τῶν «Γραμματέων καί Φαρισαίων ὑποκριτῶν» τοῦ Κυρίου κατὰ τήν Μ. Δευτέρα (Μθ. 23, 13-23).

Ἡ ὑποκρισία —βαρεῖα ἀμαρτία—, εἶναι συχνό φαινόμενο καί τή συναντοῦμε στήν καθημερινή μας ζωή μέ διάφορες μορφές καί στά πῶ ἀνέλπιστα πρόσωπα.

(Βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς ὑποκρισίας εἶναι:

α) ὁ ἐγωϊσμός, ἡ φιλοδοξία, ἡ ἐπίδειξη. Οἱ ἄνθρωποι πού ὑποκρίνονται, οἱ ὑποκριτές, κάνουν ὁ,τιδήποτε μποροῦν γιά νά «φανοῦν» στούς ἄλλους (Μθ. 6, 16), νά προβάλλουν τόν ἑαυτόν τους καί νά ἐπιτύχουν τήν ἀναγνώριση καί τή διάκριση, ἀποβλέποντας ἔτσι στή διαφήμιση καί τόν ἔπαινο τῶν ἀνθρώπων. Ὅμως τό φαινόμενο αὐτό εἶναι ἀντιχριστιανικό, γιατί τό Εὐαγγέλιο μᾶς διδάσκει τήν ταπείνωση.

β) Ἡ διπλή ζωή. Οἱ ὑποκριτές παρουσιάζουν ἕνα πρόσωπο πού δέν εἶναι στήν πραγματικότητα, ἐμφανίζονται ὡς ἐνάρετοι, εὐσεβεῖς, δίκαιοι, ἐνῶ κρύβουν τήν ἀσέβειά τους, τίς ἀδικίες τους. Ὁ ὑποκριτής εἶναι ἕνας, κατὰ κάποιον τρόπο, ἡθοποιός, ὁ ὁποῖος ὑποδύεται καί παίζει κάποιον ρόλο πού δέν εἶναι ὁ ἴδιος στήν πραγματικότητα. Καί ὅπως γιά τόν ἡθοποιό οἱ θεατές ξέρουν ἀπό πρῖν ὅτι ὑποκρίνεται καί παριστάνει ἄλλον καί δέν εἶναι ἀληθινά αὐτός πού ἐμφανίζεται. Ὁ κόσμος ὅμως διακρίνει τόν ὑποκριτή γιά τή διπλή ζωή πού κάνει καί δέν ξεγελιέται ἀπό τήν ἐξωτερική ἐμφάνιση καί συμπεριφορά του· ὁ κόσμος ξέρεῖ ὅτι κάνει ἄλλη ζωή γιά τόν ἑαυτό του καί ἄλλη ἐμφανίζει γιά τούς ἄλλους ἀνθρώπους καί τήν κοινωνία μέσα στήν ὁποία ζεῖ, μέ διάφορα ἐξωτερικά προσχήματα.

Χαρακτηριστικά, ὁ Κύριος λέγει γι' αὐτούς «Λέγουσι καί οὐ ποιοῦσι» ἢ «ποιοῦσι πρὸς τό θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις» (Μθ. 23,3-5). Ἡ ζωή τῶν ὑποκριτῶν εἶναι μία καθαρῇ ἀπάτη μέ συνέπειες γιά τούς ἄλλους μέ τούς

ὁποίους συναναστρέφονται, χωρίς νά μπορεῖ ὁ νόμος νά τοὺς συλλάβει πάντοτε γι' αὐτὴν τὴν ἀπάτη.

γ) *Εἶναι θεομπαίχτες* οἱ ὑποκριτές. Προκειμένου νά ἱκανοποιήσουν τὸν ἐγωϊσμό τους οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ἐντρέπονται, ἀφοῦ προσπαθοῦν νά τοὺς ἐξαπατήσουν μὲ προσχήματα, τὴν ψεύτικη ἐμφάνιση καὶ ἀπατηλὴ συμπεριφορά τους, ἀλλὰ οὔτε τὸ Θεὸ φοβοῦνται, τὸν ὅποιον, οἱ δυστυχεῖς, χρησιμοποιοῦν ὡς μέσο γιὰ νά ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸ τους. Ὡς θεομπαίχτες δὲν σέβονται τὰ ἱερά καὶ ὅσα τῆς πίστεώς μας, τὰ ὅποια ἐμπαίζουν καὶ βεβηλώνουν. Καπηλεύονται τὴν δῆθεν εὐσέβειά τους, πού δὲν εἶναι βιωματικὴ, ἔκφραση ἐσωτερικῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἀπατηλὴ καὶ συχνά, οἱ ἄφρονες, «ἐκμεταλλεύονται» τὸ Θεὸ καὶ τὴν πίστη πρὸς αὐτόν. Δὲν διστάζουν ἀκόμη καὶ τὸ θυσιαστήριο νά βεβηλώνουν, γενόμενοι κληρικοί, κήρυκες τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ διάκονοι τῆς Ἐκκλησίας. Φέρνουν τὸ Νόμο τοῦ Θεοῦ στὰ δικά τους μέτρα, νά τὸν προσαρμολογῶν στὰ προσωπικά τους συμφέροντα, πάθη καὶ ἀδυναμίες.

δ) *Εἶναι ἄδικοι καὶ ἀντιφατικοί*, οἱ ὑποκριτές δὲν κρίνουν τίς πράξεις καὶ τὴ συμπεριφορά τῶν ἄλλων μὲ τὰ ἴδια κριτήρια καὶ μὲ ἀντικειμενικὸ τρόπο. Οἱ κρίσεις τους ἐξαρτῶνται κάθε φορά ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον ἱκανοποιεῖται ὁ ἐγωϊσμός τους καὶ ἐξυπηρετοῦνται τὰ ἀτομικά τους συμφέροντα. Ὅταν πρόκειται νά κρίνουν τοὺς ἄλλους, λεπτολογοῦν τὸ καθετὶ τῶν ἄλλων, μὲ τρόπο σχολαστικώτατο καὶ ἀνάλογα μεγαλοποιοῦν τὰ μικρά καὶ ἀσήμαντα ἢ μικραίνουν τὰ μεγάλα καὶ σημαντικά, «διῶλίζουν τὸν κώνωπα καὶ καταπίνουν τὴν κάμηλον» (Μθ, 23, 24.).

Ἔτσι, βλέπομε ὅτι στὸν κόσμο, τὴν κοινωνία μέσα στὴν ὁποία ζοῦμε, ἐπικρατεῖ ἡ ὑποκρισία, ἡ μάσκα καὶ τὸ θέατρο. Ἄλλοι παρουσιάζονται ὅπως εἶναι, ἄλλοι μετεμφισμένοι μὲ μάσκες ὑποκρισίας, μὲ τεχνητὰ μασκαρέματα. Ὅμως, θά ἔλθει ἡ ὥρα τῆς δικαίας κρίσεως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ μάσκες θά πέσουν καὶ τότε θά ἀποκαλυφθοῦν τὰ πραγματικά πρόσωπα καὶ θά φανεῖ ἡ ψυχὴ γυμνή, ὅπως εἶναι, καὶ τότε ὁ δικαιοκρίτης Θεός —πού δὲν ἐξαπατᾶται ἀπὸ τὴν ὑποκρισία— θά ἀπονεύει στὸν καθένα δικαιοσύνη κατὰ τὰ ἔργα του.

Δυστυχῶς, τίς ἡμέρες αὐτές, ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι θά περίμενε κανεὶς, ἡμέρες κατανύξεως, μετανοίας καὶ περισυλλογῆς, ἐπικρατοῦν σέ κάποιες περιοχὲς κάποια εἰδωλολατρικά ἔθιμα καὶ φαινόμενα μὲ ὀργανιστικούς χορούς καὶ ἔξαλλες διασκεδάσεις, μετεμφισμένοι μὲ πολύχρωμες καὶ φανταχτερές ἐνδυμασίες καὶ μασκαρεμένοι μὲ ὑποκριτικὲς μάσκες. Παντοῦ, μασκάρημα καὶ ὑποκρισία. Ὁ Καρνά-

βαλος δέν εἶναι ἄσχετος μέ τό πρόβλημα τῆς ὑποκρισίας. Ἀντιθέτως εἶναι φαινόμενο τραγικό, πού ἐπιζητεῖ τή λύτρωση ἀπό τήν ὑποκρισία καί ἀπελευθέρωση ἀπό τίς διάφορες προσωπίδες ἐπιδιώκει νά μεταμορφωθῇ ἀπό ὅ,τι ἀπωθημένο ὑπάρχει μέσα στό ὑποσυνείδητο πού τόν καταπιέζει καί ζητεῖ τήν ἀπαλλαγῇ καί ἐλευθερία ἐκεῖ πού δέν ὑπάρχει. Ὅλα αὐτά τά φαινόμενα εἶναι ἀσυμβίβαστα μέ τό πνεῦμα τῆς περιόδου πού διανύομε καί ἀλλοιώνουν τόν χαρακτήρα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

Τώρα διανύομε τήν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, στό τέλος τῆς ὁποίας μᾶς περιμένει τό θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως, τό σημαντικότερο σημεῖο τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἄς πορευθοῦμε πρὸς τό σωτήριο αὐτό ὄραμα ὄχι ἀσυγχώρητοι μεταξύ μας, ἀλλά συγχωροῦντες, ὄχι νηστεύοντες μόνον ἀπό κρέας καί λάδι, ἀλλά ἀπό κακίες, ἀδικίες, συκοφαντίες, ἁμαρτίες, ὄχι ὑποκριτικά ἀλλά γνήσια, ἀληθινά· συνδυάζοντες τήν ἀποφυγή τῶν τροφῶν μέ τήν ἀποφυγή τῶν κακιῶν ἐπιτυχάνομε τήν ἀληθῆ νηστεία.

Γ' Ἡ τρίτη ἐνότητα, μέ τήν ὁποία κατακλείεται ἡ εὐαγγελική περικοπή, ἀναφέρεται στό θέμα τοῦ θησαυρισμοῦ, ὅπου ὁ Κύριος τονίζει τόν πρόσκαιρο καί φθαρτό χαρακτήρα τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν σέ ἀντίθεση μέ τήν αἰωνιότητα καί σταθερότητα τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν. Διότι τά ἀγαθά, οἱ θησαυροί, τοῦ παρόντος κόσμου φθείρονται, ὀξειδώνονται καί ἀρπάζονται ἀπό τοὺς κλέφτες καί διαρρηκτες, ἐνῶ τά οὐράνια ἀγαθά, οἱ πνευματικοί θησαυροί, δέν διατρέχουν κανένα ἀπό τοὺς παραπάνω κινδύνους, οὔτε ἀπό τή φθορά, οὔτε ἀπό τή σκουριά, οὔτε ἀπό τοὺς κλέφτες. Τέτοιοι θησαυροί εἶναι τά ἔργα ἀγάπης πρὸς τοὺς ἄλλους καί κοινωνικῆς φιλανθρωπίας καί φιλαληλίας, τά ὁποῖα εἶναι ἔργα εὐσεβείας καί ἀνταποκρίνονται στή δικαιοσύνη καί εὐσπλαγγνία τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Κύριος ἀναφερόμενος στοὺς θησαυροὺς δίνει ἄλλο νόημα καί δέν ἀναφέρεται στίς ἠθικὲς πράξεις τόσο, ὅσο στήν πίστη ὡς βάση καί πηγὴ τῶν πράξεων. Τό μεγάλο πρόβλημα τῶν ἀνθρώπων δέν εἶναι οἱ πράξεις καί ἡ ἠθικὴ διαγωγή τους μόνον, ἀλλά ἡ τοποθέτηση τῆς καρδιάς τους, ἡ πίστη τους ἀπό τήν ὁποῖαν πηγάζει ἡ ἠθικὴ τους συμπεριφορά. Δέν ἐνδιαφέρει τόν Κύριον τόσο ἡ τήρηση μόνον τῶν ἠθικῶν ἐντολῶν, οἱ ὁποῖες, βεβαίως, δέν πρέπει νά θεωροῦνται ὅτι ἐπιφέρουν τήν ἀξιομισθία καί προκαλοῦν τήν ἀνταμοιβή, ἀλλά ἡ

προσκόλληση τῆς καρδιάς καί ὅλης τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου στό Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καί τῶν πραγματικῶν θησαυρῶν τῶν εὐσεβῶν ἀνθρώπων.

Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου στήν καθημερινή του ζωὴ δεῖχνει τὴν πίστη του καί τὴν προσκόλλησή του σ' ὅ,τι θεωρεῖ πολυτιμότερο θησαυρὸ τῆς ζωῆς του. Δέν μπορεῖ δηλαδή νά λέγει κανεὶς ὅτι μπορεῖ νά πιστεύει ἀπόλυτα στό Θεό καί συγχρόνως ἡ καρδιά του νά εἶναι προσκολλημένη στοὺς θησαυροὺς καί τὰ ἐπίγεια ἀγαθά. «Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίους δουλεῖν» ἢ τὸν ἓνα θά μισήσει καί τὸν ἄλλον θά ἀγαπήσει ἢ θά προσκολληθῆ στον ἓναν καί θά περιφρονήσει τὸν ἄλλον. Δέν μπορεῖτε —λέγει ὁ Κύριος— νά ὑπηρετεῖτε καί τὸ Θεό καί τὸ χρῆμα (Μθ. 6, 24). Τό δίλημμα εἶναι ὀλοκάθαρο: ἢ θά πιστεύομε καί θά προσκολληθοῦμε στό Θεό Πατέρα ἢ θά προτιμήσομε τὰ ἀγαθά καί τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου, πιστεύοντες ὅτι αὐτὰ θά μᾶς σώσουν. Ὁ Κύριος μέ τὴν ὅλη διδασκαλία του γιὰ τοὺς πλουσίους καί τοὺς ἐπίγειους θησαυροὺς τῶν ἀνθρώπων κάνει μία σωστὴ ἀξιολόγηση τοῦ πλούτου στόν κόσμο αὐτό. Ζητεῖ ἀπὸ τὸν κάθε πιστό νά ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ προσκόλλησή του στοὺς ἐπίγειους θησαυροὺς, στὰ πλούτη, στὰ ἄφθονα περιουσιακὰ στοιχεῖα, στό χρῆμα. Γιατί τότε ἡ καρδιά τοῦ καθενός θά εἶναι συνεχῶς σ' αὐτὰ προσκολλημένη καί μ' αὐτὰ θά ἀσχολεῖται καί γύρω ἀπὸ αὐτὰ θά περιστρέφεται «ὅπου εἶναι ὁ θησαυρὸς σας ἐκεῖ θά εἶναι καί ἡ καρδιά σας» καί ὁ νοῦς σας καί ὅλη ἡ φροντίδα καί τὰ ἐνδιαφέροντά σας, λέγει ὁ Κύριος.

Κατὰ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, τὸ χρῆμα καθὼς καί ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθά, ἀλλὰ καί τὰ πνευματικά, ἀνήκουν σέ Ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὰ δημιούργησε καί προνοεῖ καί γι' αὐτὰ καί κυρίως γιὰ μᾶς. Ὁ πλοῦτος προέρχεται καί αὐτός ἐκ τοῦ Θεοῦ καί προορίζεται γιὰ τὴν εὐημερία ὄλων. Συνεπῶς οἱ κάτοχοι του ὀφείλουν ὡς καλοὶ διαχειριστές νά κάνουν σωστὴ οἰκονομικὴ διαχείριση, πού νά διακρίνεται ἀπὸ ἀγάπη καί ἡ χρῆση τους ἀπὸ τὸ μέτρο.

Ὁ Κύριος ἐκάλεσε στὴ ζωὴ νά ὑπάρχουν καί πλούσιοι, γιατί, ἄλλωστε, τί κοινωνία θά ἦταν δυνατόν νά ὑπάρχει, ἂν κανένας δέν εἶχε τίποτε; λέγει ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Τό χρῆμα, τὰ πλούτη, οἱ θησαυροὶ εἶναι κάτι ἀδιάφορο. Ὅταν τὸ χρῆμα χρησιμοποιεῖται ἄδικα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἰδίως κατὰ τὴν ἀπόκτησή του, ἀλλὰ

καί τή χρήση του, τότε γίνεται ύπηρετης ἀδικίας. Τό χρῆμα πρέπει πάντοτε στή ζωή τῶν ἀνθρώπων νά ὑπηρετεῖ καί ὄχι νά ἐξουσιάζει, ὅπως καταχρηστικά κατήντησε σήμερα σ' ἐκείνους πού ἡ καρδιά τους προσκολλήθηκε σ' αὐτό καί μόνο καί τό ἔχουν ὡς Θεό τους.

Ἀλλοίμονο σ' ἐκεῖνον καί τήν κοινωνία ἐκείνη ὅπου τό χρῆμα κυβερνᾷ, γιατί τότε εἶναι ἔξω ἀπό τόν προορισμό του, ὁ ὁποῖος εἶναι νά ὑπηρετεῖ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Κύριος, ὅταν λέγει, τά ὅσα ἀναφέραμε, ἐννοεῖ ὅτι πρέπει νά ἀποκτήσουμε πνευματικά, οὐράνια ἀγαθά καί φιλανθρωπική διάθεση. Τότε ὁ πλοῦτος θά χρησιμοποιεῖται ἀπό τόν κάτοχό του χρήσιμα γιά τό κοινωνικό σύνολο καί ὁ κάθε πλούσιος —μικρός ἢ μέγανος— θά βρῆ θησαυροὺς στόν οὐρανό ἀπό τόν Κύριο.

